

Justis- og beredskapsdepartementet
Lovavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Også sendt pr. e-post: lovavdelingen@jd.dep.no

Deres ref.:
14/982 EP KKF/K
TU/bj

Dok. nr.: 182484

Saksbehandler: Trude Molvik
tm@advokatforeningen.no

08.09.2014

Høring - NOU 2014: 1 Ny arvelov og høringsnotat om herreløs arv til frivillige organisasjoner

1. Innledning

Vi viser til departementets høringsbrev av 31.3.2014 vedrørende ovennevnte høring.

Det er en prioritert oppgave for Advokatforeningen å drive rettspolitisk arbeid gjennom høringsuttalelser. Advokatforeningen har derfor en rekke lovutvalg inndelt etter fagområder. I våre lovutvalg sitter advokater med særskilte kunnskaper innenfor det aktuelle fagfelt og hvert lovutvalg består av advokater med ulik erfaringsbakgrunn og kompetanse innenfor fagområdet. Arbeidet i lovutvalgene er frivillig og ulønnet.

Advokatforeningen ser det som sin oppgave å være en uavhengig høringsinstans med fokus på rettssikkerhet og på kvaliteten av den foreslåtte lovgivningen.

I saker som angår advokaters rammevilkår vil imidlertid regelendringen også bli vurdert opp mot advokatbransjens interesser. Det vil i disse tilfellene bli opplyst at vi uttaler oss som en berørt bransjeorganisasjon og ikke som et uavhengig ekspertorgan. Årsaken til at vi sondrer mellom disse rollene er at vi ønsker å opprettholde og videreutvikle den troverdighet Advokatforeningen har som et uavhengig og upolitisk ekspertorgan i lovgivningsprosessen.

I den foreliggende sak uttaler Advokatforeningen seg som ekspertorgan. Saken er forelagt lovutvalget for familierett, arv og skifte. Lovutvalget består av Ingrid Lång (leder), Sverre Larhammer, Janne Karin Rasmussen, Simon Ladderud Stende og Roar Vegsund

Advokatforeningen avgir følgende høringsuttalelse vedrørende ny arvelov:

2. Merknader til de enkelte bestemmelser

Ektefellens arverett i konkurranse med livsarvinger

I utredningen og i lovforslagets §6(1) foreslås en dobling av ektefellens arveandel, fra dagens 1/4

til 1/2.

Advokatforeningen er enig i at en ny arvelov bør styrke gjenlevende ektefelles interesser. Samfunnsforholdene har endret seg betraktelig på de nær 80 årene som har gått siden andelen på 1/4 til ektefelle ble fastsatt (1937). En side av utviklingen er at ektefellene er blitt mindre økonomisk avhengige av hverandre, noe skilsmissestatistikken viser tydelig. Utviklingstrenden fra lovgivning rundt skifte ved samlivsbrudd, er basert på tanker om selvstendighet og uavhengighet. Hos ektefeller som holder sammen til den enes død, stiller dette seg annerledes. Tendensen Advokatforeningens medlemmer har sett hos det rettssøkende publikum som ønsker å gjøre avvik fra lovens ordning, har vært ønske om å styrke ektefellens posisjon ved den enes dødsfall. Da særlig med tanke på å sette gjenlevende i stand til å beholde bolig.

I konkurranse med felles livsarvinger kommer interessemotsetningene mindre på spissen, og ektefellens interesser kan lettere prioriteres. Formuen havner hos lengstlevende, som livsarvingene arver til slutt. I tillegg kommer uskiftereglene, med stor betydning for hvilke forventninger felles livsarvinger kan ha når det gjelder tidspunkt for arvefall. I normaltillfellene vil livsarvingene være godt voksne og etablerte økonomisk når arvefallet skjer.

Interessemotsetningene er langt større der førstavede har særkullsbarn. Formuesforflytningen fra avdødes barn til ektefellen/dennes legalarvinger blir her endelig. Samtidig er det overfor disse at lengstlevende har størst behov for beskyttelse, i og med at gjenlevende ikke har rett til uskifte. Samtidig med at gjenlevende må løse særkullsbarnas arv ut, blir vedkommende alene om å bære utgifter de før dødsfallet var to om. Med unntak for de store formuene, vil fellesboligen normalt utgjøre en betydelig andel av ekteparets samlede formue. Arveoppgjøret med førstavedes særkullsbarn vil derfor fort berøre lengstlevendes bosituasjon. Hvor stor arveandel lengstlevende trenger for å kunne beholde det felles hjem, beror selvsagt på verdiene på vedkommendes egen rådighetsdel og på verdiene i dødsboet.

Advokatforeningen er enig med Utvalget i at hensynet til at gjenlevende skal kunne beholde felles bolig bør veie tungt. Gjeldende andel på 1/4 er etter Advokatforeningens syn ikke stor nok til å sikre dette, under dagens forhold med blant annet høye boligverdier. Dersom testasjonsadgangen utvides slik Utvalget foreslår, vil ektefellene ha større rom for å sikre gjenlevende ved testament, enn de har hatt etter dagens lovgivning. Dette kunne tilsi varsomhet med å utvide ektefellearven så betydelig som Utvalget foreslår, fordi ektefellene får større anledning til å selv styre arv over til hverandre, der det er ønskelig.

De fleste oppretter imidlertid ikke testament, og loven må lande på en løsning som balanserer interessene rimelig i normaltillfellene. Etter Advokatforeningens syn vil det være behov for utvidelse av brøken, og en er enig i at 1/3 ikke er tilstrekkelig, men at 1/2 bør fastsettes. En gruppe som vil måtte vurdere å gjøre avvik fra lovens ordning ved testament vil typisk være ved de større formuene. Det er bedre at denne gruppen henvises til testamentoppsettelse, enn at det gjelder for gruppen som ellers risikerer at lengstlevende må si fra seg fellesboligen.

Sekundærarverett

Der førstavdøde var uten livsarvinger, og etterlot seg legalarvinger i 2. arvegangsklasse da vedkommende døde, foreslår Utvalget arverett ved lengstlevendes død, inntatt i lovforslagets § 6(3) og (4).

Advokatforeningen deler Utvalgets syn på hva som er den alminnelige rettsoppfatning når formuen etter barnløse ektefeller skal deles. Lovens ordning bør være at formuen deles likt, med mindre ektefellene selv har bestemt noe annet i testament. Det siste er nærliggende at de gjør, dersom formuen er svært ulikt fordelt mellom dem. Her bør de ha full frihet.

Dersom lengstlevende gifter seg på ny, opprettes nye posisjoner i det nye ekteskapet både etter ekteskapslovgivningen og etter den nye arveloven. Videreføring av arverett for førstavdødes slekt inn i dette, ville komplisere bildet betraktelig og gi opphav til en rekke tvister under en rettsstilstand som vil være ukjent (jfr. tidligere skifteplikt av uskiftebo ved gjengifte). Dette blir tilsvarende for samboere med etablert arverett.

Der lengstlevende etterlater seg barn, står interesseavveiningen mellom førstavdødes foreldre/søsken (2. arvegangsklasse) og lengstlevendes barn. Den alminnelige rettsoppfatning tilsier etter Advokatforeningens syn prioritering av barnet der lengstlevende hadde barn før førstavdødes bortgang. Der lengstlevende får barn etter dødsfallet, kan dette stille seg annerledes. Hensynet til likhet mellom lengstlevendes livsarvinger tilsier imidlertid at det ikke bør skje en differensiering på om lengstlevende hadde livsarvinger før eller etter førstavdødes dødsfall.

Advokatforeningen støtter derfor unntakene i sekundærarveretten i lovforslagets §6 (3) litra a)-d).

Samboers arverett

Utvalget peker under pkt. 4.6.1 på flere hensyn som taler for at ekteskapet og samboerskapet ikke bør forskjellsbehandles i arveloven. Advokatforeningen er enig i at denne tanken har gode grunner for seg.

Samtidig er Advokatforeningen usikker på om det er en ønsket utvikling å gi til dels kortvarige samboerskap en slik arvemessig uttelling som det her foreslås.

Selv om man kan ønske en samboer å leve med, er det ikke nødvendigvis slik at man mener at samboerskapet bør utløse en arverett på en halvpart allerede etter fem år, til fortrenghet for livsarvingene.

Når utvalget i tillegg foreslår å begrense livsarvingenes pliktdel til en halvpart og å gi samboere uskifterettigheter på linje med ektefellen, kan det være at lovforslaget samlet sett gjør et for stort innhugg i livsarvingenes arverett. Dersom arverettighetene for samboeren skal gjøres så pass omfattende, kan det være bedre å trekke skillelinjen ved det aktive valg, enten gjennom

giftmålet eller ved at testator tildeles økte testasjonsmuligheter. Ellers kan man se for seg minstearven som en slags arvemessig uønsket konsekvens, en slags felle, som automatisk inntreter etter fem år.

Spørsmålet blir videre om man med forslagene gjør det problematisk for folk å inngå et samboerskap, slik at de i stedet velger å forbli kjærester. Som kjærester slipper man å havne i en situasjon der barna vil miste sin arv, og unngå at det kanskje oppstår uro når samboerskapet nærmer seg fem år. Advokatforeningen er i så måte i tvil om samboerens utvidete arverett vil virke konfliktdepende, sammenholdt med dagens ordning.

Advokatforeningen mener det ikke er opplagt at samboeren står nærmere avdøde enn barna. Mange inngår samboerskap i den siste delen av livet, med et ønske om en livsledsager. Dette vil kunne være både den tredje, fjerde eller femte livsledsageren for enkelte, uten at det er noe galt i det. Vi blir som kjent stadig eldre og andelen med livslange forhold er lavere enn da dagens arvelov ble vedtatt. Gjennom livet kan avdøde gjerne ha hatt flere livsledsagere, som siden har gått bort eller er fraskilt. Så har man avdødes barn, som gjerne har hatt en god og stabil relasjon til avdøde over mange titalls år. Det kan synes noe i overkant og tilfeldig at den samboeren som bor med avdøde få år mot slutten av livet, skal kunne motta både halvparten som minstearv og eventuelt en ytterligere andel ved testament.

Uvalget påpeker på s. 50 at forslagene om økt prioritering av samboeren og det å likestille den med ektefellen, gir en bedre realisering av et av arvelovens viktigste mål "*å kanalisere arven til de personer som presumptivt står arvelateren nærmest, og som arvelatere flest ønsker å tilgodese*". Advokatforeningen stiller seg tvilende til om dette synspunktet er treffende. Det kan selvsagt være slik, men som beskrevet ovenfor vil regelverket lett kunne slå uheldig ut.

Advokatforeningen mener forslaget typisk vil tilgodese en gjenlevende samboeren på over 60 år eller eldre. Rent økonomisk vil samboeren gjerne besitte opptjent kapital fra tidligere i livet, og uansett være en generasjon over livsarvingen, som normalt vil ha en større gjeldsandel, og muligens en fortsatt forsørgerbyrde. Forslaget øker mulighetene for at gjenlevende samboer vil være den som overtar familiehytta og slektsgården, til fortrenghet for livsarvingene. Dessuten kan verdier som kjent gis bort i levende live, midler kan forbrukes og mulighet til såkalte seniorlån foreligger. De foreslåtte uskiftereglene vil til dels ivareta hensynet til trygghet og ro med tanke på gjenlevendes mulighet for å bli boende i fellesboligen. Samlet sett formodes livsarvingene fortsatt å være de som økonomisk sett har det sterkeste behovet for å motta arv.

Advokatforeningen er videre i tvil om endringene bringer arveloven mer i samsvar med folks rettsoppfatning, jf. NOU 2014:1 s. 9. Av NOUens gjennomgang, ser det heller ikke ut til å foreligge en lignende, omfattende prioritering av samboere i andre europeiske land.

Advokatforeningen mener en arverett til samboeren med en halvpart, i så fall bør forbeholdes de lengre samboerskapene. Advokatforeningen mener således at 5 års sambotid er kort. På den annen side er det ikke gitt hva som i tilfelle på kreves med hensyn hvor lang felles botid samboere må ha for å få en slik arverett som foreslås. Et mulig alternativ vil kunne være 10 års felles botid.

Dersom reglene om økt arverett for ektefellen skal innføres, bør man tenke gjennom om ekteskapet fortsatt skal være et område for de som ønsker å knytte seg tettere til hverandre formelt og økonomisk, mens samboerskapet forblir et emosjonelt felleskap, uten at det nødvendigvis på få år utløser store arvemessige konsekvenser.

Samtidig vil samboerne enkelt kunne formaliser forholdet gjennom en vigsel hos sorenskriver eller prest dersom man ønsker det. Det kan videre være at de helt kortvarige ekteskap ikke bør honoreres med slike store arverettigheter, og at en aldersbegrensning i så fall bør settes opp også her, jf. mindretallets syn på s. 33.

Livsarvingens pliktdel, - Testament til fordel for ektefelle eller samboer kap. 16 og lovforslaget § 49

Forslaget om å begrense pliktdelen til en halvpart, innebærer også en svekkelse av livsarvingenes arverettslige stilling. Dette er betydelige endringer i forhold til dagens lov.

På s. 141-143 i NOU 2014:1 redegjøres det for og i mot endringer av pliktdelsarven.

Advokatforeningen mener at hensynet til å unngå tvister bør veie tungt. Som beskrevet på s. 141-142 i NOUen opprettholder pliktdelsreglene testators ansvar for å ta vare på sine barn, også etter sin død. Videre reduserer reglene risikoen for en kamp mellom arvingene om foreldrenes gunst, trusselen om å gjøres arveløs holdes nede, og testator unngår press fra sine barn eller sin nye samboer/ektefelle om å opprette testament.

Advokatforeningen mener derfor at en utvidet testasjonsadgang samlet sett vil virke mindre konfliktdempende enn dagens regler. Det er foreningens oppfatning at dersom testasjonsmulighetene øker, vil det opp mot tidspunktet for arvefall og i tiden etter oppstå økt fokus på hvem som er tilgodesett. Med dagens mer begrensede testasjonsadgang, har spillerommet vært så pass begrenset at det å gjøre forskjell mellom livsarvingene eller å begunstige gjenlevende, ikke har vært et stort poeng.

Det å opprettholde en kvantitativ begrensning av pliktdelsarven synes fornuftig. Forslaget om å knytte det opp mot grunnbeløpet, mener Advokatforeningen gir en hensiktsmessig automatisk regulering. Forslaget inneholder, slik Advokatforeningen ser det, en god vekting av hensynet til beskyttelse av livsarvingene på den ene siden og frihet til å disponere for arvelater på den andre siden. Dette i form av regelen med pliktdel regnet av arvingens boslodd.

Økning av beløpsbegrenset pliktdelsarv til livsarvinger til 40 G.

I forslagens § 49 om livsarvingenes pliktdel er et av endringsforslagene at den begrensning testator har mulighet til å gjøre i pliktdelsarven til livsarvingene, foreslås økt fra det någjeldende konkretiserte beløp kr. 1 000 000 til hvert barn eller dettes linje, til det høyere og også dynamiske beløp angitt med 40 G, i dag tilsvarende omlag 3.400.000. Størrelsen tilsvarende utviklingen i verdien av grunnbeløpet i perioden fra den någjeldende grensen ble fastsatt i 1985

og fram til i dag.

Advokatforeningen er enig i at beløpsgrensen økes betydelig, nå som testator på annen måte har fått frihet til å disponere. Der formuene er så store at 40G utgjør en begrensning innen for bosloddet, bør livsarvingen ha et større vern enn dagens beløp.

Retten til uskifte § 12, 1. ledd

Forslaget innebærer en generell rett for samboer til å kunne sitte i uskifte etter førsteavdøde, forutsatt at kriteriet for «samboer» er oppfylt etter § 9. Statusen vil være innfridd enten hvis partene har, har hatt eller venter barn sammen, eller hvis de har vært samboere i minst de siste 5 årene. Videre omfatter uskifteformuen avdødes og lengstlevendes samlede formuer. Begge disse forslag innebærer en markert prinsipiell endring ved at eksisterende lov begrenser uskifteretten til der hvor partene har, har hatt, eller venter felles barn, og dessuten begrenser uskifteretten til felles bolig og innbo, bil og fritidseiendom med innbo, jf. arvelovens § 28 c.

Bestemmelsen må sees i sammenheng med utvalgets «*røde tråd*» om å likestille samboerskap med ekteskap. Denne utviklingen er redegjort for under utredningens pkt. 4.3, jf. Utvalgets vurderinger under pkt. 4.6. Som utvalget peker på, er arvelovens regler om samboeres arverett relativt nye. Ut fra mandatet har utvalget ikke fått i oppgave å vurdere reglene i arvelovens kapittel III A. Utvalget har imidlertid sett det slik at man, innenfor mandatet om forenkling av regelverket og en fremtidsorientert arvelovgivning, også bør vurdere samboeres posisjon vis å vis uskifte. Advokatforeningen er enig i dette og viser til utvalgets vurderinger på s. 48 flg.

Foreningen gir sin tilslutning til forslaget om at uskifteretten bør omfatte den samlede formue, og viser til Utvalgets begrunnelse i pkt 6.2.3 på s. 75 flg. Man har vært mer i tvil om hvorvidt det er riktig å innvilge gjenlevende samboer en rett til uskifte, også hvor samboerne ikke har felles barn. Spørsmålet henger nært sammen med arveretten for samboere. Foreningen har konkludert med at man støtter forslaget om lik arverett mellom ektefeller og samboere på de gitte vilkår, og er da enig i at uskiftereglene bør utformes på samme vis.

Lengstlevendes ansvar for avdødes forpliktelser . § 18

Advokatforeningen er enig i forslaget om at det som gjenlevende overtar av verdier i uskifte skal danne rammene for gjeldsansvaret. Samtidig ser man de innvendingene mot forslaget som kom i høringsrunden til NOU 2007:16 fra skiftelovutvalget, særlig knyttet til at det ved privat skifte er lite notariatet rundt hva som tilhører boet, og at en slik ansvarsbegrensning derfor kan friste til kreditorunndragelse. Advokatforeningen forutsetter, som utvalget peker på, at man ved Departementets gjennomgåelse av gjeldsansvarsreglene ser nærmere på hvordan man kan sikre kreditorinteressene bedre.

Adgangen til å gi gaver av uskifteboet § 21

Her foreslås endringer så vel med hensyn til hvilke gaver som skal kunne gi grunnlag for omstøtelse, hva som skal være vurderingskriteriet for gaveterskelen og hva omstøtelsesoppgjøret

skal gå ut på.

Advokatforeningen er enig i at gaveterskelen bør være lik for alle typer gaver, og ikke spesifikk for fast eiendom. Man er også enig i at den spesielle regelen for fast eiendom kan være noe av begrunnelsen for et stort antall saker knyttet til nettopp dette aktivum.

Kriteriet for gaveterskelen, «*skikk og bruk*», er noe gammelmodig, og opplyses hentet fra vergemålslovens § 41. Videre har foreningen notert seg at man i merknadene til utkastets § 21 (s. 193) antyder gaveterskelen i ekteskapslovens § 50, 1. ledd, eller leilighetsgaver etc. av rimelig omfang i dekningslovens § 5-2 som alternative formuleringer med omtrent tilsvarende terskel.

Advokatforeningen mener ovennevnte formuleringer kan oppfattes slik at terskelen for hva gjenlevende kan gi som gaver, senkes i forhold til nåværende vurderingskriterium «*...gåver som står i mishøve til formuen i buet.*» I den grad det er riktig, er man usikker på om det er hensiktsmessig. Det vil kunne lede til mange søksmål, og hovedregelen om at lengstlevende eier og rår over uskifteboet fullt ut, er foreslått beholdt i § 20 i utkastet. Advokatforeningen finner imidlertid å kunne støtte forslaget, men ser gjerne at det i forarbeidene presiseres hvorvidt terskelen er ment å skulle senkes.

Arvingenes rett til å få opplysninger om uskifteformuen § 23

Advokatforeningen viser til drøftelsen rundt dette i pkt. 6.2.13.1 på s. 82-83, og støtter det nye forslaget om at tingretten kan pålegge lengstlevende å gi nærmere opplysninger om disposisjoner over uskifteboet. En slik adgang vil kunne ha preventiv effekt ved at man unngår at det må anlegges søksmål for at arvingene skal få innsyn i gjenlevendes disposisjoner. Foreningen antar, som utvalget, at saken da ofte vil løses ved at gjenlevende frivillig gir innsyn for å unngå at tingretten skal måtte pålegge dette.

Advokatforeningen gir sin tilslutning til de øvrige forslag under kapittel IV: Ektefellens og samboerens rett til uskifte, uten særskilte bemerkninger.

Rett til uskifte - oppsummering

Advokatforeningen gir sin tilslutning til NOU 2014:1, kapittel IV: Ektefellens og samboerens rett til uskifte, dog slik at man forutsetter at departementet vurderer kreditorinteressene i relasjon til § 18, samt at Departementet bør presisere hvorvidt den foreslåtte terskelverdi under § 21 er ment å innebære noen realitetsendring.

Testament opprettet i tingretten, § 34

I utredningen, og lovforslaget § 34, foreslås en gjeninnføring av notartestamenter, en ordning som innebærer at testator kan møte i tingretten med et testamente og få bekreftet at formkravene er ivaretatt, eller at testator kan få bistand til å sette opp et slikt formriktig testamente. Tingretten skal med påtegning på testamentet bekrefte at formkravene er oppfylt (testators identitet, tid og sted, vurdering av om testator er ved sans og samling, hvem som er til

stede, samt «andre forhold som kan ha betydning for gyldigheten av testamentet»). Tingrettens påtegning vil som hovedregel være å anse som tilstrekkelig bevis for at formkravene er oppfylt «hvis ikke særlige forhold gir grunn til å tvile på innholdet i påtegningen». Den vil imidlertid ikke innebære noen garanti for dokumentets innhold.

Advokatforeningen ser verdien av at personer som ønsker å opprette gyldig testamente, kostnadsfritt skal kunne få bistand til å gjøre dette. Samtidig kan det være uheldig at det naturlig vil skapes et inntrykk av at man ved påtegning i tingretten har opprettet et endelig og uangripelig testamente. Dette ettersom retten ikke skal, og naturlig nok heller ikke kan, bistå med avklaring av de innholdsmessige spørsmålene, som å avklare hva testator faktisk eier og har råderett over, samt hvilke regler som gjelder for bl.a. minste arv til ektefelle og pliktdelsarv til livsarvinger. Fra praksis med advokatvirksomhet på dette feltet vet vi at det for den enkelte testator ofte er avgjørende å få bistand til å klarlegge de underliggende juridiske forhold. Denne uheldige bivirkningen kan selvfølgelig motvirkes ved at det gis uttrykkelig informasjon om hva påtegningen *ikke* garanterer, men en slik informasjon vil kunne være vanskelig for publikum å forholde seg til uten nærmere bistand til å avklare *hva* som vil kunne være uriktig eller mangelfullt. Dette innebærer at publikum kan forventes å etterspørre langt mer konkret og tilpasset veiledning enn tingretten vil ha kapasitet til å kunne gi. Fordelen ved å kunne opprette testamente kostnadsfritt må anses mer enn nøytralisert om det opprettede testamentet uten testators kunnskap faktisk ikke er gyldig etter sitt innhold, og vi ser en fare for at den formelle rammen vil kunne bli villedende for den som ønsker å opprette et uangripelig testamentek.

Statens arverett

Det vises til innsendt høringsnotat om «Herreløs arv til frivillige organisasjoner» som ble sendt fra Advokatforeningen 1.7.2014.

Generelt mener Advokatforeningen at utkastet til ny arvelov er et godt forslag som må sees sammen med forslaget til ny skiftelov fremsatt i NOU 2007:16 og spørsmålet om det skal foreslås en felles lov om arv og dødsboskifte.

Vennlig hilsen

Erik Keiserud
leder

Merete Smith
generalsekretær